

Ældre danskernes religiøsitet

Ældre mennesker er ikke mere religiøse end andre aldersgrupper. Til gengæld kan man sige, at de fleste ældre er mere traditionelt kristne end den øvrige befolkning

Når man ser på danskernes religiøsitet over en bred kam, kan man *ikke* konkludere, at ældre mennesker er mere religiøse end alle andre. Det skyldes dels, at religion er mange forskellige ting, og dels at det at blive ældre ikke er en entydig proces. Selv hvis man nøjes med at se på "gammel" religion i Danmark, dvs. traditionelle kristne trosforestillinger og kirkegang, er billedet langt fra entydigt. Alder har dog på visse punkter en betydning, og denne artikel rummer en karakteristik af ældre menneskers religiøsitet inden for den kristne tros rammer, og der vil blive givet nogle bud på både forskelle og ligheder mellem kristen religiøs adfærd blandt ældre mennesker og andre aldersgrupper. Som "ældre" regnes i denne sammenhæng alle over 65 år.

Ældre menneskers religiøsitet kan aflæses ved at bruge data fra Den Europæiske Værdiundersøgelse, i daglig tale Værdiundersøgelsen.

Værdiundersøgelsen er en samfundsvidenskabelig repræsentativ spørgeskemaundersøgelse, som er gennemført

tre gange med ni års mellemrum (Gundelach, 2002). Da værdiundersøgelsen er repræsentativ, kan dens resultater overføres til den danske befolkning som helhed. Her vil blive benyttet data fra den sidste undersøgelse tilbage fra 1999.

Livscyklus og generation

Der er to grundlæggende forklaringsmodeller knyttet til sammenhængen mellem religion og alder, nemlig *livscyklus* og *generation*.

Livscyklusmodellen antager, at menneskers religiøsitet afhænger af, hvor de er i deres liv. Man starter som et religiøst barn, som så bliver til en oprørske og a-religiøs ung. Når man får børn og familie, vender man tilbage til religionen (og kirken), og til slut søger man trøst i religionen, efterhånden som døden nærmer sig.

Generationsmodellen antager, at én religiøsitet bliver fastlagt i de unge år og derefter følger én gennem hele livet. De, som er vokset op under en af vækkelserne eller før besættelsen, bliver

religiøse, mens de, som er vokset op i tressernes overflodssamfund, bliver a-religiøse.

Kristendomsopfattelse

Religion i Danmark er domineret af kristendommen. Det skyldes dels, at kristendommen (først katolicismen og siden protestantismen) har været den største religion i Danmark i de sidste mange hundrede år, og dels at Den Danske Folkekirke har været det alt-dominerende organisatoriske centrum for danskernes religiøsitet, siden den blev oprettet i forbindelse med den første danske grundlov i 1849. Religiøsitet med rod uden for kristendommen er først kommet til Danmark ret sent; primært i anden halvdel af 1900-tallet. Det giver derfor ikke rigtig mening at diskutere buddhisme eller islam, når man ser på ældre menneskers religiøsitet, da de færreste ældre danskere kan forventes at have personlig erfaring med andet end kristendom. Derfor tager denne artikel udgangspunkt i kristen religion og religiøsitet og

TABEL 1: DE ÆLDRE OG KRISTENDOMMEN

Kirkegang	Ofte	En gang imellem	Aldrig	Total	
65+	26	42	32	100	
<65	9	46	45	100	
Tro på gud	Ja	Nej	Total		
65+	88	12	100		
<65	65	35	100		
Gudssyn	Personlig gud	Særlig kraft	I tvivl	Tror ikke	Total
65+	26	42	32	9	100
<65	23	39	17	20	100

vil derfor være lidt skæv i forhold til, hvad man generelt finder af religioner i nutidens Danmark.

I den protestantiske kristendom er troen det centrale, omend kirkegangen i praksis er mindst lige så vigtigt; de to er i hvert fald stærkt forbundne (Lüchau, 2007). Med hensyn til kirkegang er det tydeligt, at ældre danskere oftere går i kirke end resten af befolkningen (se tabel 1).

Blandt dem, som er 65 år og opefter, går de 26 % ofte i kirke (dvs. mindst én gang om måneden) mod kun 9 % blandt resten af befolkningen. Der er ikke den store forskel i andelen, som går i kirke somme tider, hvilket her primært vil sige til jule- og påskegudstjeneste, de store fælles rituelle begivenheder. Når ældre mennesker oftere går i kirke, skyldes det naturligvis, at de er mere troende end alle andre, men man skal ikke overse det faktum, at de har langt bedre tid til at gå i kirke end fx folk med arbejde og forældre med børn. At ældre går mere i kirke end andre, giver dem et socialt fællesskab og større generel tillid til andre (også kaldet *social tillid*, se Borre, 2005). Det er positivt, da det

modarbejder den generelle tendens, som kan findes i Værdiundersøgelsen, at ældre har lavere social tillid end resten af befolkningen.

Ikke overraskende er der også flere blandt de ældre end blandt resten af befolkningen, der tror på Gud. Troen på Gud er nok den mest centrale trosforestilling for danske kristne, og blandt de ældre tror 88 % på Gud mod 65 % blandt alle andre. Man kan derfor argumentere for, at ældre danskere ganske enkelt er mere kristne end alle andre, men hvad siger det egentlig?

At være kristen kan være mange ting, og det kan Gud såmænd også. Værdiundersøgelsen spørger derfor, hvordan danskerne ser Gud, hvilket kan give et fingerpeg om, hvilken kristendomsopfattelse folk har. Grundlæggende får de adspurgte valget mellem, om de tror på en personlig gud eller en særlig åndelig kraft. Den personlige gud er den traditionelt kristne gud, som handler i historien og som dømmer og belønner de kristne efter fortjeneste. En særlig åndelig kraft er en mere moderne, individualiseret gud, som findes i den enkelte. Ældre men-

Man kan ikke entydigt sige, at ældre er mere religiøse end resten af befolkningen i Danmark. Det giver mere mening at sige, at deres religiøsitet er anderledes end alle andres. Flere af dem er kristne på en mere traditionel måde end andre aldersgrupper. De er mere villige til at lade det religiøse være en del af deres liv.

Peter Lüchau er cand.mag. i religionssociologi og ph.d.-stipendiat ved Afdeling for Religionshistorie, Københavns Universitet.

pluchau@hum.ku.dk

Det handler ikke om kristendommen som et opium for de ældre, men om religion som en mere naturlig og integreret del af livet

TABEL 2: DE ÆLDRE OG FOLKEKIRKEN				
Ægteskab	Ja	Nej	Total	
	65+	78	22	100
	<65	60	40	100
Familieproblemer	Ja	Nej	Total	
	65+	24	76	100
	<65	13	87	100
Sociale problemer	Ja	Nej	Total	
	65+	11	89	100
	<65	13	87	100

Der er forskelle og ligheder mellem ældre menneskers og alle andres religiøsitet, men forskellene handler mere om karakteren af de ældres religiøsitet snarere end om styrken af den

nesker er mere tilbøjelige til at have en traditionel gudsopfattelse, mens resten af befolkningen hælder mere mod en individualiseret gudsopfattelse (Se tabel 1). Lægger man dette sammen med den høje frekvens for kirkegang, tegner der sig et billede af ældre som mere traditionelle eller "gammeldags" kristne. Det kan måske virke lidt indlysende, men det er det langt fra, da man i dag kan se en tendens til, at den traditionelle gudsopfattelse er på fremmarch blandt de yngre generationer, som dermed nærmer sig de ældre (Lüchau, 2005).

Tilslutning til Folkekirken

Folkekirken er som sagt en central organisatorisk ramme i danskernes religiøse liv, og da den er bundet til kongehuset og nationalstaten Danmark, spiller den også en rolle langt ud over det strengt religiøse. De fleste danskere kommer sjældent til gudstjeneste, men alligevel møder de personligt kirken mange gange i deres liv, og de ser den konstant i det offentlige rum. Når folk lader sig gifte i en kirke, er det ikke så meget et udtryk for en dybtfølt kristendom, som det er et udtryk for tradition og tilhørsforhold. Det er en tillids-erklæring til folkekirken som institution

og et udsagn om, hvor megen plads kirken bør fylde i den enkeltes liv og måske i samfundet som helhed. Spørger man danskerne, om det er vigtigt med en religiøs ceremoni i forbindelse med ægteskab, svarer 78 % blandt de ældre bekræftende mod 60 % blandt resten af befolkningen (se tabel 2).

De 65+ -årige finder på en måde kirken mere passende, hvis ikke uundværlig, i deres liv, end alle andre aldersgrupper giver udtryk for at gøre. Når man bruger kirken som en rituel ramme om fx ægteskab og begravelse, er kirken i en vis forstand passiv. Man kommer til den og ikke omvendt. Hvis kirken udtaler sig eller handler i samfundet, er den mere aktiv. I Værdiundersøgelsen bliver folk spurgt, om de mener, at folkekirken giver dem svar på fx familieproblemer og de sociale problemer, som samfundet står overfor i dag. Blandt ældre adspurgte mener 24 %, at kirken giver svar på familieproblemer mod kun 13 % blandt andre aldersgrupper. En lille gruppe af ældre mener altså, at kirken har noget at give på hjemmefronten, men det er dog stadig et flertal af de ældre, som mener, at kirken ikke rigtig har noget at byde på, når det gælder

det hjemlige. Ser man på sociale samfundsproblemer er forskellen mellem ældre og alle andre så lille, at den er uden betydning.

Ud fra en generationsmæssig forklaring er ældre mennesker mere tilbøjelige til at acceptere kirken som en del af hele deres liv. De er dog stadig præget af samfundsudviklingen og den mindskede plads, religionen har fået, efter at videnskaben og det politiske liv har skubbet den ud i den private sfære. De mener, at der er grænser for, hvor langt ud i det offentlige rum, kirken bør gå, men de er villige til at lade den gå længere ud, end resten af befolkningen er.

Troens hjælp og brugbarhed

Der er de senere år kommet stigende interesse for religionens funktionelle sider, særligt den såkaldte *coping*, dvs. religionens evne til at hjælpe folk til at overkomme personlige kriser som sorg og dødsangst. Er ældre menneskers religiøsitet primært styret af livscyklusforklaringer, må det forventes, at de vil være mere interesseret i den tryghed og trøst, som kristendom kan give. Tanken er, at kristendommen med sit løfte om et liv efter døden kan dæmpe eventuel dødsangst. Spørger man danskerne, om

TABEL 3: DE ÆLDRE, TROEN OG LIVET

Liv efter døden	Ja	Nej	Total
65+	38	62	100
<65	38	62	100
Trøst i religion	Ja	Nej	Total
65+	48	52	100
<65	30	70	100

de tror på et liv efter døden, er der ingen forskel på ældre og alle andre (tabel 3).

Omkring 38 % af befolkningen tror på et liv efter døden, og alder har intet med sagen at gøre. Spørger man i stedet for, om danskerne finder trøst og styrke i religionen, ser billedet anderledes ud. Blandt ældre mennesker svarer 48 % bekræftende, mens det er 30 % blandt alle andre. Sammenholder man de to spørgsmål i tabel 3, er det ikke nødvendigvis døden, der søges trøst for. At ældre er mere tilbøjelige til at finde trøst i religion, er snarere et udtryk for deres vilje til at lade det religiøse gennemtrænge flere aspekter af deres liv, end tilfældet er for resten af befolkningen. Det handler ikke om kristendommen som et opium for de ældre, men om religion som en mere naturlig og integreret del af livet.

Generationsbetinget trosforskell

Der er forskelle og ligheder mellem ældre menneskers og alle andres religiøsitet, men forskellene handler mere om karakteren af de ældres religiøsitet snarere end om styrken af den. Ældre danskeres kristne religiøsitet er på den ene side snævrere end alle andres, da

den er mere traditionel. Samtidig er ældre menneskers religiøsitet bredere, idet ældre i højere grad accepterer religion i flere aspekter af deres tilværelse. Der er ikke meget, som kan argumentere for, at ældre er mere religiøse, bare fordi de er ældre. Den forskel i religiøsitet, som kan ses i tabellerne, er produktet af generationsforskelle og ikke af, hvor i livet ældre er. Var ældres religiøsitet et produkt af deres alder, burde bekymring for døden være mere fremtrædende, end den er. Beskæftiger man sig med ældre mennesker i det daglige, skal man ikke partout forvente at støde på stærk religiøsitet eller religiøsitet i det hele taget, men hvis man gør, må man respektere, at man ikke nødvendigvis kan forstå den, da ældre menneskers religionsopfattelse pga. generationsforskellen med al sandsynlighed er anderledes end ens egen.

Referencer

- Borre, Ole (2005). Social tillid i Danmark. *Politica*, vol. 37, nr. 2, pp. 133-149.
- Gundelach, Peter (2002). Værdier på dagsordenen. I Gundelach, Peter (red.). *Danskernes værdier 1981-1999*. Hans Reitzels Forlag. Pp. 11-43.
- Lüchau, Peter (2005). Danskernes gudstro siden 1940'erne. Sekularisering eller individualisering? I Højsgaard, Morten T. & Iversen, Hans R. (red.). *Gudstro i Danmark*. Frederiksberg: Anis. Pp. 31-58.
- Lüchau, Peter (2007). By Faith Alone? Church Attendance and Christian Faith in three European Countries. *Journal of Contemporary Religion*, vol. 22, no. 1, pp. 35-48.